Opgesteld door: Georgia Vasilaras (kennismakelaar)

Vraagsteller: Docent alfabetisering

Referentie: Kennisrotonde. (2021). *Op welke manier kan voorkennis over letternamen het aanleren van de klank-tekenkoppeling bij volwassen anderstalige analfabeten belemmeren, en hoe kan een docent deze belemmeringen wegnemen?* (KR. 1029). Kennisrotonde: Den Haag.

14 mei 2021

Vraag

Op welke manier kan voorkennis over letternamen het aanleren van de klank-tekenkoppeling bij volwassen anderstalige analfabeten belemmeren, en hoe kan een docent deze belemmeringen wegnemen?

Kort antwoord

Letternaamkennis helpt bij het leren lezen en schrijven en versterkt de klank-tekenkoppeling, maar er kan verwarring optreden wanneer de bijbehorende letterklank niet aan het begin van de letternaam staat. Dit is onderzocht bij kinderen, en het is aannemelijk dat het ook voor anderstalige volwassenen geldt.

Toelichting antwoord

Alfabetisering bij kinderen en anderstalige volwassenen

Er zijn grote verschillen tussen kinderen die in hun moedertaal leren lezen en schrijven en volwassenen die dat in een tweede taal leren. Zo kunnen kinderen putten uit hun kennis van de taal, terwijl anderstalige analfabeten leren lezen en schrijven in een taal die ze (vaak) nog niet kennen. De groep anderstalige analfabete volwassenen is daarnaast heel gevarieerd: een deel heeft nooit de kans gehad naar school te gaan, een deel is wel naar school geweest maar heeft desondanks het eigen schrift nooit onder de knie gekregen. Sommigen komen uit een land waar het Latijnse schrift wordt gebruikt, anderen hebben ander schrift om zich heen gezien. Vaak zijn de cognitieve vaardigheden en de kennis over taal (de zogenaamde metalinguïstische vaardigheden) minder ver ontwikkeld dan bij andere volwassenen. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de vergelijking door Kurvers (2002) van de metalinguïstische vaardigheden van ongeletterde anderstalige volwassenen, laaggeletterde anderstalige volwassenen die tot ongeveer vier jaar onderwijs hebben gevolgd, en kleuters die leren lezen en schrijven in hun moedertaal uit

LAAN VAN NIEUW OOST INDIË 300 2593 CE DEN HAAG
POSTADRES POSTBUS 93461 2509 AL DEN HAAG
T 070 349 44 58 W WWW.KENNISROTONDE.NL

groep 2. De metalinguïstische vaardigheden van de ongeletterde (anderstalige) volwassenen en kleuters die in hun moedertaal leerden lezen en schrijven waren vergelijkbaar, terwijl die van de laaggeletterden verder ontwikkeld waren. Verder blijkt dat het alfabetiseringsproces bij kinderen (in hun moedertaal) en anderstalige volwassenen (in Nederlands als tweede taal) zich volgens dezelfde fasen voltrekt (Kurvers & Van der Zouw, 1990; Young-Scholten & Strom, 2006). Vanwege deze overeenkomst, en bij gebrek aan onderzoek onder (anderstalige) volwassenen dat relevant is voor de huidige vraag aan de Kennisrotonde, baseren we het verdere antwoord op onderzoek bij kinderen die hun moedertaal leren.
Spellingsregels zijn niet in alle talen even moeilijk. Het onderzoek dat voor dit antwoord is gebruikt, is uitgevoerd bij Amerikaanse kleuters. Nederlandse spellingsregels zijn transparanter dan Engelse. We nemen aan dat bij beginnend lezen dit verschil tussen beide talen nog geen rol speelt.

Kennis van letternamen en -klanken als basis voor verdere taalontwikkeling

Voordat kinderen leren lezen, hebben ze al kennis en vaardigheden opgedaan die daarbij helpen. Ze zijn mondeling taalvaardig, ze weten wat boeken zijn, ze kunnen hun eigen naam vaak al schrijven, ze kunnen geschreven cijfers van geschreven letters onderscheiden, en vaak hebben ze al (wat) kennis van de namen van de letters. Deze basiskennis en vaardigheden gebruiken ze bij het beginnend lezen. In deze fase leren ze dat gesproken taal kan worden opgedeeld in woorden en klanken. Ze leren de relatie tussen letters en klanken, en krijgen een beginnend woordbeeld (Hohn & Ehri, 1983; Ehri, 1987). Letternaamkennis blijkt een belangrijke voorspeller voor letterklankkennis en de daaruit voortvloeiende lees- en schrijfvaardigheid. Ook is letternaamkennis in combinatie met letterklankkennis een belangrijke voorspeller van spellingsvaardigheid (Ball & Blachman 1991; Paige e.a., 2020) en hangt een beperkte kennis van letternamen en -klanken samen met latere leesproblemen (Evans, 2006; Kim e.a., 2010; Piasta & Wagner, 2010).

Wat betreft de relatie tussen letternaam en -klank zijn er in het Nederlands vier clusters letters:

- Letternamen die samenvallen met de klank die ze representeren: de klinkers.
- Letternamen die beginnen met de klank die ze representeren: de b, c, d, g, h, j, k, p, q, t, v, w, z.
- Letternamen die eindigen met de klank die ze representeren: de f, l, m, n, r, s, x.
- Letternamen waarin de klank die ze representeren niet voorkomt: de y.

Kinderen in de onderbouw kennen de letternamen en bijbehorende klanken in de eerste twee clusters het best: als de letternaam bekend is, is ook de bijbehorende klank bekend. Bij de laatste twee clusters is die kennis kleiner, en kan er bij sommige kinderen verwarring ontstaan over de juiste klank van de letter. Er zijn ook letters die meerdere klanken representeren (bijvoorbeeld de klinkers, de c, de d), maar dit is bij het aanvankelijk lezen nog niet aan de orde en leidt daarom dus ook niet tot verwarring (Evans e.a., 2006; Kim, 2010; Piasta & Wagner, 2010).

LAAN VAN NIEUW OOST INDIË 300 2593 CE DEN HAAG
POSTADRES POSTBUS 93461 2509 AL DEN HAAG
T 070 349 44 58 W WWW.KENNISROTONDE.NL

Letternamen aanleren helpt

Een solide kennis van letternamen helpt bij het aanvankelijk lezen en schrijven. Wanneer de namen nog niet echt goed geleerd zijn kan er verwarring waardoor een kind gedurende de hele basisschoolleeftijd moeite met spellen kan houden. Kinderen hebben dan met name moeite met het samenvoegen van klanken tot woorden (Harrison e.a., 1996).

Eerder is al gewezen op de samenhang tussen letternaam- en letterklankkennis. Piasta e.a. (2010a, 2010c) onderzochten het effect van instructie op het aanleren van de letterklankkennis van Engelstalige kinderen. Zij vergeleken kinderen die zowel letternamen als letterklanken kregen aangeleerd met kinderen die alleen letterklanken leerden. De eerste variant leidde tot betere letterklankkennis. Hun meta-analyse van het effect van instructie op alfabetkennis liet zien dat instructie in kleine groepen grotere alfabetkennis oplevert dan individuele instructie. Instructie op school leidt tot betere resultaten dan thuis oefenen met ouders (Piasta e.a., 2010b).

Geraadpleegde bronnen

Ball, E. W. and & Blachman, B. A. (1991). Does phoneme awareness training in kindergarten make a difference in early word recognition and developmental spelling? *Reading Research Quarterly*, 26(1), 49-66.

Bigelow, M., & Schwarz, R. L. (2010). *Adult English Language Learners with Limited Literacy.* National Institute for Literacy.

L. C. Ehri, L.C. (1987). Learning to read and spell words. *Journal of Reading Behavior*, *19*(1), 5–31.

Evans, M. A., Bell, M., Shaw, D., Moretti, S., & Page, J. (2006). Letter names, letter sounds and phonological awareness: An examination of kindergarten children across letters and of letters across children. *Reading and Writing, 19*, 959–989.

Harrison, B., Zollner, J., & Magill, B. (1996). The hole in whole-language: An analysis of the basic literacy skills of 615 students. *Australian Journal of Remedial Education, 27*(5), 6-18.

Hohn, W., & Ehri, L. C. (1983). Do alphabet letters help pre-readers acquire phonemic segmentation skill? *Journal of Educational Psychology, 75*(5), 752-762.

Hulzebos, A. (2020). *Taalles voor oudere, ongeletterde migranten: waarom en hoe? Aandachtspunten en aanbevelingen voor het non-formeel onderwijs.* Masterscriptie Meertaligheid en Taalverwerving Universiteit Utrecht, Fac. Geesteswetenschappen.

Kim, Y. S., Petscher, Y., Foorman, B. R., & Zhou, C. (2010). The contributions of phonological awareness and letter-name knowledge to letter-sound acquisition: A cross-classified multilevel model approach. *Journal of Educational Psychology, 102*(2), 313-326.

Kurvers, J., & Van der Zouw, K. (1990). *In de ban van het schrift: over analfabetisme en alfabetisering in een tweede taal.* Amsterdam: Swets & Zeitlinger.

Kurvers, J. (2002). *Met ongeletterde ogen. Kennis van taal en schrift van analfabeten* (Proefschrift Katholieke Universiteit Brabant, Tilburg). Amsterdam: Aksant Academic Publishers.

Paige, D. D., Rupley, W. H., Smith, G. S., Olinger, C. & Leslie, M. (2018). Acquisition of letter Naming Knowledge, Phonological Awareness, and Spelling Knowledge of Kindergarten Children at Risk for Learning to Read. *Child Development research*, *2018*.

Piasta, S. B, & Wagner, R. K. (2010a). Learning letter names and sounds: effects of instruction, letter type and phonological processing skill. *Journal of experimental Child Psychology, 105*(4). 324-344.

Piasta, S. B., Wagner, R. K. (2010b). Developing early literacy skills: A meta-analysis of alphabet learning and instruction. *Reading Research Quarterly*, *45*, 8-38.

Piasta, S.B., Purpura, D. J. & Wagner, R. K. (2010c). Fostering alphabet knowledge development: a comparison of two instructional approaches. *Reading & Writing, 23*, 607-626.

Young-Scholten, M. & Strom, N. (2006) First-time L2 readers: Is there a critical period? In: Kurvers, J., Van de Craats, I., and Young-Scholten, M. (eds.). *Low Educated Adult Second Language and Literacy Acquisition: Proceedings of the Inaugural Conference*. Utrecht: LOT, 45–68.

Meer weten?

Er is geen onderzoek gevonden dat antwoord geeft op de vraag hoe met letterneemverwarring om te gaan. In het onderzoek van Piasta & Wagner (2010a) is wel een appendix opgenomen, waarin de lessen zijn uitgeschreven die in het onderzoek gebruikt zijn.

Onderwijssector

Inburgering NT2

Trefwoorden

Alfabetisering NT2, letternamen, inburgering